

PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI W ROKU SZKOLNYM 2019/2020

1. Klasy pierwsze techników, liceów ogólnokształcących i szkół branżowych I stopnia – dla absolwentów ośmioletniej szkoły podstawowej.

- W tych klasach należy realizować „nową podstawę programową”.
- Mimo że „nowa podstawa programowa” kształcenia ogólnego dla techników i liceów ogólnokształcących została ogłoszona w rozporządzeniu z 2018 r., a dla szkół branżowych – w rozporządzeniu z 2017 r., to jej zapisy są niemal identyczne. Szczegółowe porównanie zawiera tabela 2 na str. 5 dokumentu.
- W nowym rozporządzeniu w sprawie ramowych planów nauczania jest sztywno określone, kiedy należy realizować poszczególne przedmioty z zakresu kształcenia ogólnego:
 - w technikach i liceach ogólnokształcących przedmiot podstawy przedsiębiorczości powinien być realizowany w klasach II i III w wymiarze jednej godziny tygodniowo (czyli od września 2020 r.);
 - w szkołach branżowych I stopnia przedmiot podstawy przedsiębiorczości powinien być realizowany w klasie I w wymiarze dwóch godzin tygodniowo (czyli od września 2019 r.).
- Do nowej podstawy programowej przygotowujemy w naszym wydawnictwie podręcznik pt. „Podstawy przedsiębiorczości 2.0”, którego autorami są Jacek Musiałkiewicz i Grzegorz Kwiatkowski. Podręcznik ten będzie w 100% zgodny z opracowanym przez ww. autorów programem nauczania o tym samym tytule.
- Koncepcja programu nauczania „Podstawy przedsiębiorczości 2.0” została laureatem organizowanego przez ORE konkursu „Opracowanie koncepcji programów i scenariuszy zajęć / lekcji dla szkoły ponadpodstawowej i wybranych przedmiotów szkoły podstawowej”.
- Program nauczania „Podstawy przedsiębiorczości 2.0” został przekazany do ORE w kwietniu 2019 r. Zgodnie z przedstawionym harmonogramem ostateczna ocena i zatwierdzenie przez ORE programu nauczania nastąpi najpóźniej do 28.06.2019 r., a następnie zostanie udostępniony on wszystkim zainteresowanym na portalu <http://scholaris.pl/>.
- Natychmiast po ogłoszeniu przez ORE ostatecznej wersji programu wyślemy do Państwa informację w tej sprawie, wraz z dołączonym programem nauczania.
- Po otrzymaniu ostatnich uwag do programu nauczania dokonamy ostatecznych poprawek w przygotowywanym przez nas podręczniku „Podstawy przedsiębiorczości 2.0.” i podręcznik zostanie przekazany do MEN w celu jego zatwierdzenia.
- Nauczyciele techników i liceów ogólnokształcących, w których realizacja podstaw przedsiębiorczości rozpoczyna się we wrześniu 2020 r., będą mieć dużo czasu, aby zapoznać się zarówno z programem nauczania, jak i podręcznikiem. Większy problem będą mieć nauczyciele szkół branżowych I stopnia, w których realizacja podstaw przedsiębiorczości rozpoczyna się we wrześniu 2019 r.

- Osoby zainteresowane otrzymaniem na początku września 2019 r. dwóch pierwszych rozdziałów podręcznika w formie elektronicznej prosimy o wypełnienie i przesłanie oświadczenia w tej sprawie: <https://www.sklep.ekonomik.biz.pl/oswiadczenie-f-7.html>.
- Jeżeli zdecydują się Państwo na wybór programu nauczania „Podstawy przedsiębiorczości 2.0”, będziecie mieć pewność, że spełnia on wszystkie wymogi prawa oświatowego – ponieważ został oceniony i zrecenzowany przez ekspertów ORE.

2. Klasy pierwsze techników, liceów ogólnokształcących i szkół branżowych I stopnia – dla absolwentów gimnazjów.

- W tych klasach należy realizować „starą podstawę programową”.
- W klasach II i III techników, liceów ogólnokształcących i szkół branżowych I stopnia oraz w klasach IV techników, w których w roku szkolnym 2019/2020 ma być nauczany przedmiot podstawy przedsiębiorczości, również należy realizować „starą podstawę programową” z 2012 r.
- Mimo że „stara podstawa programowa” kształcenia ogólnego dla techników i liceów ogólnokształcących została ogłoszona w rozporządzeniu z 2012 r, a dla szkół branżowych – w rozporządzeniu z 2017 r., jej zapisy są niemal identyczne. Szczegółowe porównanie zawiera tabela 3 na str. 16 dokumentu.
- Do „starej podstawy programowej” w 100% dostosowany jest program nauczania „Zarys przedsiębiorczości”. Program ten zdobył I miejsce w organizowanym przez ORE konkursie na opracowanie wzorcowych programów nauczania w poszczególnych typach szkół.
- Jeżeli ktoś z Państwa nie ma jeszcze programu nauczania „Zarys przedsiębiorczości”, a chciałby go otrzymać, prosimy o wypełnienie i przesłanie oświadczenia w tej sprawie: <https://www.sklep.ekonomik.biz.pl/oswiadczenie-f-7.html>.
- Do „starej podstawy programowej” przeznaczony jest podręcznik pt. „Zarys przedsiębiorczości” (numer dopuszczenia MEN 763/2015) oraz dopasowany do niego zbiór ćwiczeń. Książki te są w ciągłej sprzedaży w naszym sklepie internetowym www.ekonomik.biz.pl.
- Dla szkół branżowych I stopnia jest sztywno określone, kiedy należy realizować poszczególne przedmioty z zakresu kształcenia ogólnego – podstawy przedsiębiorczości powinny być realizowane w klasie II w wymiarze dwóch godzin tygodniowo (czyli od września 2020 r.).
- W technikach i liceach ogólnokształcących – w klasach przeznaczonych dla absolwentów gimnazjów – nie zostało określone, w której klasie należy realizować podstawy przedsiębiorczości. Rozporządzenie o ramowych planach nauczania obowiązujące w tych szkołach stanowi jedynie, że na realizację przedmiotu podstawy przedsiębiorczości należy przeznaczyć 60 godzin w całym cyklu kształcenia. O tym, w której klasie będzie realizowany ten przedmiot, decyduje szkoła.

Tab. 1. Podstawy przedsiębiorczości w roku szkolnym 2019/2020 w różnych klasach różnych typów szkół

Uwaga: cyfry podane w nawiasach oznaczają tytuły wymienionych na następnej stronie rozporządzeń, zawierających uregulowanie poszczególnych kwestii. Fragmenty tych rozporządzeń obejmujące zapisy ogólne i zapisy poświęcone podstawom przedsiębiorczości można pobrać z naszej strony internetowej, klikając linki znajdujące się pod tabelą przy poszczególnych tytułach rozporządzeń.

Klasa	W której klasie należy realizować przedmiot podstawy przedsiębiorczości	Wymiar godzin	Rozporządzenie zawierające podstawę programową	Rozporządzenie zawierające plan nauczania	Jaki program nauczania	Jaki podręcznik
Klasy I techników – dla absolwentów ośmioletniej szkoły podstawowej	w klasach II i III, czyli od 1 września 2020 r.	1 godzina tygodniowo	(1) – Załącznik nr 1	(4) – Załącznik nr 5	Podstawy przedsiębiorczości 2.0	Podstawy przedsiębiorczości 2.0
Klasy I liceów ogólnokształcących – dla absolwentów ośmioletniej szkoły podstawowej	w klasach II i III, czyli od 1 września 2020 r.	1 godzina tygodniowo	(1) – Załącznik nr 1	(4) – Załącznik nr 4	Podstawy przedsiębiorczości 2.0	Podstawy przedsiębiorczości 2.0
Klasy I szkół branżowych I stopnia – dla absolwentów ośmioletniej szkoły podstawowej	w klasie I, czyli od 1 września 2019 r.	2 godziny tygodniowo	(2) – Załącznik nr 4a	(4) – Załącznik nr 8	Podstawy przedsiębiorczości 2.0	Podstawy przedsiębiorczości 2.0
Klasy I techników – dla absolwentów gimnazjów	w dowolnej klasie	60 godzin	(3) – Załącznik nr 4	(6) – Załącznik nr 8	Zarys przedsiębiorczości	Zarys przedsiębiorczości
Klasy I liceów ogólnokształcących – dla absolwentów gimnazjów	w dowolnej klasie	60 godzin	(3) – Załącznik nr 4	(6) – Załącznik nr 7	Zarys przedsiębiorczości	Zarys przedsiębiorczości
Klasy I szkół branżowych I stopnia – dla absolwentów gimnazjów	w klasie II, czyli od 1 września 2020 r.	2 godziny tygodniowo	(2) – Załącznik nr 4	(4) – Załącznik nr 7	Zarys przedsiębiorczości	Zarys przedsiębiorczości
Klasy II i III szkół branżowych I stopnia (takie klasy są tylko dla absolwentów gimnazjów)	w klasie II, czyli od 1 września 2020 r.	2 godziny tygodniowo	(2) – Załącznik nr 4	(6) – Załącznik nr 7	Zarys przedsiębiorczości	Zarys przedsiębiorczości
Klasy II i III techników (takie klasy są tylko dla absolwentów gimnazjów)	w dowolnej klasie	60 godzin	(3) – Załącznik nr 4	(5) – Załącznik nr 8	Zarys przedsiębiorczości	Zarys przedsiębiorczości
Klasy II i III liceów ogólnokształcących (takie klasy są tylko dla absolwentów gimnazjów)	w dowolnej klasie	60 godzin	(3) – Załącznik nr 4	(5) – Załącznik nr 7	Zarys przedsiębiorczości	Zarys przedsiębiorczości
Klasy IV techników (takie klasy są tylko dla absolwentów gimnazjów)	w dowolnej klasie	60 godzin	(3) – Załącznik nr 4	(5) – Załącznik nr 8	Zarys przedsiębiorczości	Zarys przedsiębiorczości

Lp.	Nazwa rozporządzenia	Plik Word	Plik PDF
Rozporządzenia zawierające podstawę programową kształcenia ogólnego			
(1)	Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia (Dz.U. z 2018 r. poz. 467)	link	link
(2)	Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej	link	link
(3)	Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. z 2012 r. poz. 977, z późn. zm.)	link	link
Rozporządzenia zawierające plany nauczania			
(4)	Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół (Dz.U. z 2019 r. poz. 639)	link	link
(5)	Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 lutego 2012 r. w sprawie ramowych planów nauczania (Dz.U. z 2012 r. poz. 204, późn. zm.)	link	link
(6)	Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół (Dz.U. z 2017 r. poz. 703, późn. zm.)	link	link

Tabela 2. Porównanie w zakresie podstaw przedsiębiorczości „nowej podstawy programowej” (tj. podstawy programowej obowiązującej w roku szkolnym 2019/2020 w klasach przeznaczonych dla absolwentów ośmioklasowej szkoły podstawowej w technikum i liceach ogólnokształcących) z podstawą programową obowiązującą w roku szkolnym 2019/2020 w klasach przeznaczonych dla absolwentów ośmioklasowej szkoły podstawowej w szkołach branżowych I stopnia

Uwaga: **czcionka zielona** oznacza, że zapisy obu podstaw programowych są identyczne, **a czcionka czerwona**, że się różnią (są to bardzo mało istotne różnice).

Technika i licea ogólnokształcące – klasy przeznaczone dla absolwentów ośmioklasowej szkoły podstawowej	Szkoły branżowe I stopnia – klasy przeznaczone dla absolwentów ośmioklasowej szkoły podstawowej
Podstawa prawna: Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia (Dz.U. z 2018 r. poz. 467)	Podstawa prawna: Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej
Cele kształcenia – wymagania ogólne	
I. Wiedza.	I. Wiedza.
1. Poznanie elementarnych pojęć z zakresu podstaw przedsiębiorczości.	1. Posługiwanie się elementarnymi pojęciami z zakresu podstaw przedsiębiorczości.
2. Rozumienie istoty przedsiębiorczości oraz poznanie jej roli w gospodarce i życiu człowieka.	2. Rozumienie istoty przedsiębiorczości oraz poznanie jej roli w gospodarce i życiu człowieka.
3. Wyjaśnianie mechanizmów funkcjonowania gospodarki rynkowej, powiązań między jej podmiotami oraz poznanie roli państwa w procesach gospodarczych.	3. Wyjaśnianie mechanizmów funkcjonowania gospodarki rynkowej, powiązań między jej podmiotami oraz poznanie roli państwa w procesach gospodarczych.
4. Zaznajomienie się z prawami i instytucjami chroniącymi konsumenta.	4. Zaznajomienie się z prawami i instytucjami chroniącymi konsumenta.
5. Rozumienie roli pieniądza, rynków i instytucji finansowych w gospodarce, funkcjonowaniu przedsiębiorstw i życiu człowieka.	5. Rozumienie roli pieniądza i rynków finansowych w gospodarce, funkcjonowaniu przedsiębiorstw i życiu człowieka.
6. Poznanie rodzajów podatków, ich wpływu na budżety państwa, przedsiębiorstw i gospodarstw domowych.	6. Poznanie rodzajów podatków, ich wpływu na budżety państwa, przedsiębiorstw i gospodarstw domowych.
7. Dostrzeganie znaczenia ubezpieczeń w działalności gospodarczej i życiu człowieka.	7. Dostrzeganie znaczenia ubezpieczeń w działalności gospodarczej i życiu człowieka.

8. Rozumienie funkcjonowania rynku pracy, zasad aktywnego poszukiwania pracy, przygotowania się do rozmowy kwalifikacyjnej, poznanie praw oraz obowiązków pracownika i pracodawcy.	8. Rozumienie funkcjonowania rynku pracy, zasad aktywnego poszukiwania pracy, przygotowania się do rozmowy kwalifikacyjnej, poznanie praw oraz obowiązków pracownika i pracodawcy.
9. Poznanie zasad funkcjonowania przedsiębiorstwa w gospodarce rynkowej, form organizacyjno-prawnych, innowacyjnych modeli biznesowych i procedury rejestracji działalności gospodarczej.	9. Poznanie zasad funkcjonowania przedsiębiorstwa w gospodarce rynkowej, form organizacyjno-prawnych, innowacyjnych modeli biznesowych i procedury rejestracji działalności gospodarczej.
10. Rozumienie zasad zarządzania, roli marketingu oraz społecznej odpowiedzialności w funkcjonowaniu przedsiębiorstwa.	10. Rozumienie zasad zarządzania, roli marketingu oraz społecznej odpowiedzialności w funkcjonowaniu przedsiębiorstwa.
II. Umiejętności i stosowanie wiedzy w praktyce.	II. Umiejętności i stosowanie wiedzy w praktyce.
1. Wyszukiwanie informacji z różnych źródeł, ich selekcja i analizowanie.	1. Wyszukiwanie informacji z różnych źródeł, ich selekcja i analizowanie.
2. Stosowanie w praktyce kluczowych pojęć związanych z przedsiębiorczością.	2. Stosowanie w praktyce kluczowych pojęć związanych z przedsiębiorczością.
3. Podejmowanie przemyślanych decyzji na podstawie wskaźników ekonomicznych oraz samodzielne obserwacje zjawisk zachodzących w gospodarce.	3. Podejmowanie przemyślanych decyzji na podstawie wskaźników ekonomicznych oraz samodzielne obserwacje zjawisk zachodzących w gospodarce.
4. Odpowiedzialne gospodarowanie pieniędzmi, analizowanie, ocenianie i świadome korzystanie z usług finansowych oraz inwestowanie kapitału z wykorzystaniem wiedzy na temat praw klienta usług finansowych.	4. Odpowiedzialne gospodarowanie pieniędzmi, analizowanie, ocenianie i świadome korzystanie z usług finansowych oraz inwestowanie kapitału z wykorzystaniem wiedzy na temat praw klienta usług finansowych.
5. Podejmowanie niezależnych, odpowiedzialnych decyzji finansowych w odniesieniu do własnych zasobów.	5. Podejmowanie niezależnych, odpowiedzialnych decyzji finansowych w odniesieniu do własnych zasobów.
6. Podnoszenie kompetencji osobistych i społecznych niezbędnych na rynku pracy oraz wzmacnianie motywacji do pracy.	6. Podnoszenie kompetencji osobistych i społecznych niezbędnych na rynku pracy oraz wzmacnianie motywacji do pracy.
7. Analizowanie oferty rynku pracy, sporządzanie dokumentów aplikacyjnych, dokonywanie autoprezentacji oraz korzystne prezentowanie się podczas rozmowy kwalifikacyjnej.	7. Analizowanie oferty rynku pracy, sporządzanie dokumentów aplikacyjnych, dokonywanie autoprezentacji oraz korzystne prezentowanie się podczas rozmowy kwalifikacyjnej.
8. Rozróżnianie skutków wynikających z nawiązania i rozwiązania stosunku pracy oraz wykonywania czynności na podstawie umów cywilnoprawnych i analizowanie przepisów Kodeksu pracy .	8. Rozróżnianie skutków wynikających z nawiązania i rozwiązania stosunku pracy oraz wykonywania czynności na podstawie umów cywilnoprawnych i analizowanie przepisów ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (Dz.U. z 2018 r. poz. 917, z późn. zm.) .

9. Analizowanie otoczenia przedsiębiorstwa, w tym rynku, na którym działa.	9. Analizowanie otoczenia przedsiębiorstwa, w tym rynku, na którym przedsiębiorstwo działa.
10. Projektowanie działań w zakresie zakładania własnego przedsiębiorstwa lub podejmowania innych przedsięwzięć o charakterze społeczno-ekonomicznym.	10. Projektowanie działań w zakresie zakładania własnego przedsiębiorstwa lub podejmowania innych przedsięwzięć o charakterze społeczno-ekonomicznym.
11. Przygotowanie do prowadzenia własnej działalności gospodarczej.	11. Przygotowanie do prowadzenia własnej działalności gospodarczej.
12. Efektywne uczestniczenie w pracy zespołowej z wykorzystaniem umiejętności w zakresie komunikacji interpersonalnej oraz wdrażanie zasad skutecznego przywództwa w organizacji.	12. Efektywne uczestniczenie w pracy zespołowej z wykorzystaniem umiejętności w zakresie komunikacji interpersonalnej oraz wdrażanie zasad skutecznego przywództwa w organizacji.
13. Rozpoznawanie działań etycznych i nieetycznych w życiu gospodarczym oraz przejawów społecznej odpowiedzialności biznesu.	13. Rozpoznawanie działań etycznych i nieetycznych w życiu gospodarczym oraz przejawów społecznej odpowiedzialności biznesu.
III. Kształtowanie postaw.	III. Kształtowanie postaw.
1. Wykorzystanie zdobytej wiedzy ekonomicznej do rozwijania własnej postawy przedsiębiorczej jako jednego z podstawowych warunków aktywnego uczestnictwa w życiu społeczno-gospodarczym, w tym skutecznego wykonywania pracy najemnej i prowadzenia własnej działalności gospodarczej.	1. Wykorzystanie zdobytej wiedzy ekonomicznej do rozwijania własnej postawy przedsiębiorczej jako jednego z podstawowych warunków aktywnego uczestnictwa w życiu społeczno-gospodarczym, w tym skutecznego wykonywania pracy najemnej i prowadzenia własnej działalności gospodarczej.
2. Korzystanie z szans pojawiających się na rynku, podejmowanie inicjatywy, pomysłowość oraz zdolność do pokonywania barier wewnętrznych i zewnętrznych.	2. Korzystanie z szans pojawiających się na rynku, podejmowanie inicjatywy, pomysłowość oraz zdolność do pokonywania barier wewnętrznych i zewnętrznych.
3. Docenianie postaw przedsiębiorczych w życiu codziennym, gotowość do czynnego uczestnictwa w życiu społeczno-gospodarczym kraju oraz współodpowiedzialność za jego rozwój.	3. Docenianie postaw przedsiębiorczych w życiu codziennym, gotowość do czynnego uczestnictwa w życiu społeczno-gospodarczym kraju oraz współodpowiedzialność za jego rozwój.
4. Docenianie roli przedsiębiorców budujących w sposób odpowiedzialny konkurencyjną gospodarkę oraz dostrzeganie znaczenia wolności gospodarczej i własności prywatnej jako filarów gospodarki rynkowej.	4. Docenianie roli przedsiębiorców budujących w sposób odpowiedzialny konkurencyjną gospodarkę oraz dostrzeganie znaczenia wolności gospodarczej i własności prywatnej jako filarów gospodarki rynkowej.
5. Przyjmowanie postaw patriotyzmu gospodarczego, rozumianego jako odpowiedzialność konsumentów i ludzi biznesu za dobrobyt gospodarczy i społeczny kraju.	5. Przyjmowanie postaw patriotyzmu gospodarczego, rozumianego jako odpowiedzialność konsumentów i ludzi biznesu za dobrobyt gospodarczy i społeczny kraju.

6. Dostrzeganie konsekwencji działań nieetycznych związanych z finansami, w tym obowiązkami podatkowymi.	6. Rozumienie konsekwencji działań nieetycznych związanych z finansami, w tym obowiązkami podatkowymi.
7. Kształtowanie w sobie odpowiedzialnych postaw jako przyszłych pracowników i pracodawców oraz należytego wypełnienia obowiązków, a także sprawiedliwego, opartego na prawości i dążeniu do prawdy traktowania pracowników.	7. Kształtowanie w sobie odpowiedzialnych postaw jako przyszłych pracowników i pracodawców oraz należytego wypełnienia obowiązków, a także sprawiedliwego, opartego na prawości i dążeniu do prawdy traktowania pracowników.
8. Kształtowanie proaktywności, odpowiedzialności za siebie i innych oraz umiejętnego godzenia własnego dobra z dobrem innych ludzi.	8. Kształtowanie proaktywności, odpowiedzialności za siebie i innych oraz umiejętnego godzenia własnego dobra z dobrem innych ludzi.
9. Zainteresowanie prowadzeniem własnej działalności gospodarczej oraz motywacja do ciągłego samorozwoju i inwestowania w siebie.	9. Zainteresowanie prowadzeniem własnej działalności gospodarczej oraz motywacja do ciągłego samorozwoju i inwestowania w siebie.
10. Kształtowanie postawy otwartości i szacunku do innych osób oraz zdolności podejmowania dialogu i współpracy.	10. Kształtowanie postawy otwartości i szacunku do innych osób oraz zdolności podejmowania dialogu i współpracy.
11. Przyjmowanie postaw etycznych, społecznej solidarności i odpowiedzialności w życiu gospodarczym.	11. Przyjmowanie postaw etycznych, społecznej solidarności i odpowiedzialności w życiu gospodarczym.
Treści nauczania – wymagania szczegółowe	
I. Gospodarka rynkowa: przedsiębiorczość w gospodarce rynkowej, gospodarka nakazowo-rozdzielcza (centralnie planowana) i rynkowa, rodzaje rynków, podmioty gospodarki rynkowej, struktury rynkowe, mechanizm rynkowy, fazy cyklu koniunkturalnego, rola państwa w gospodarce, konsument na rynku.	I. Gospodarka rynkowa: przedsiębiorczość w gospodarce rynkowej, gospodarka nakazowo-rozdzielcza (centralnie planowana) i rynkowa, rodzaje rynków, podmioty gospodarki rynkowej, struktury rynkowe, mechanizm rynkowy, fazy cyklu koniunkturalnego, rola państwa w gospodarce, konsument na rynku.
Uczeń:	
1) identyfikuje cechy człowieka o postawie przedsiębiorczej, rozpoznaje je u siebie oraz określa związek zachowania się osoby przedsiębiorczej z szansami, jakie stwarza gospodarka rynkowa;	1) identyfikuje cechy człowieka o postawie przedsiębiorczej, rozpoznaje je u siebie oraz określa związek zachowania się osoby przedsiębiorczej z szansami, jakie stwarza gospodarka rynkowa;
2) rozumie rolę umiejętności w zakresie komunikacji interpersonalnej jako elementu postawy przedsiębiorczej oraz stosuje różne formy komunikacji werbalnej i niewerbalnej we współdziałaniu z innymi uczestnikami rynku;	2) rozumie rolę umiejętności w zakresie komunikacji interpersonalnej jako elementu postawy przedsiębiorczej oraz stosuje różne formy komunikacji werbalnej i niewerbalnej we współdziałaniu z innymi uczestnikami rynku;
3) dostrzega znaczenie przedsiębiorczości, w tym innowacyjności i kreatywności w życiu osobistym i rozwoju społeczno-gospodarczym w skali lokalnej, regionalnej, krajowej i globalnej;	3) dostrzega znaczenie przedsiębiorczości, w tym innowacyjności i kreatywności w życiu osobistym i rozwoju społeczno-gospodarczym w skali lokalnej, regionalnej, krajowej i globalnej;

4) na tle cech gospodarki nakazowo-rozdzielczej (centralnie planowanej) wykazuje zalety gospodarki opartej na mechanizmie rynkowym, doceniając fundamentalne wartości, na jakich się opiera (wolność gospodarcza, prywatna własność);	4) na tle cech gospodarki nakazowo-rozdzielczej (centralnie planowanej) wykazuje zalety gospodarki opartej na mechanizmie rynkowym, doceniając fundamentalne wartości, na jakich się opiera (wolność gospodarcza, prywatna własność);
5) analizuje funkcje rynku i rozróżnia rodzaje rynków;	5) analizuje funkcje rynku i rozróżnia rodzaje rynków;
6) charakteryzuje podmioty gospodarki rynkowej, w tym gospodarstwa domowe i przedsiębiorstwa, określa zależności między nimi, rozróżnia struktury rynkowe: monopol, oligopol, konkurencja monopolistyczna, konkurencja doskonała oraz dostrzega negatywne skutki ograniczonej konkurencji na rynku;	6) charakteryzuje podmioty gospodarki rynkowej, w tym gospodarstwa domowe i przedsiębiorstwa, określa zależności między nimi, rozróżnia struktury rynkowe: monopol, oligopol, konkurencja monopolistyczna, konkurencja doskonała oraz dostrzega negatywne skutki ograniczonej konkurencji na rynku;
7) wyjaśnia prawo popytu i podaży, posługując się wykresami uwzględniającymi zmianę ceny oraz charakteryzuje czynniki wpływające na popyt i podaż;	7) wyjaśnia prawo popytu i podaży, posługując się wykresami uwzględniającymi zmianę ceny oraz charakteryzuje czynniki wpływające na popyt i podaż;
8) opisuje zachowania gospodarki w kolejnych fazach cyklu koniunkturalnego, charakteryzuje narzędzia oddziaływania państwa na gospodarkę oraz dyskutuje na temat metod przeciwdziałania zjawiskom kryzysowym w gospodarce krajowej i światowej;	8) opisuje zachowania gospodarki w kolejnych fazach cyklu koniunkturalnego, charakteryzuje narzędzia oddziaływania państwa na gospodarkę oraz dyskutuje na temat metod przeciwdziałania zjawiskom kryzysowym w gospodarce krajowej i światowej;
9) wyróżnia podstawowe źródła wpływów i kierunki wydatków budżetu państwa oraz wyjaśnia wpływ deficytu budżetowego i długu publicznego na funkcjonowanie gospodarki;	9) wyróżnia podstawowe źródła wpływów i kierunki wydatków budżetu państwa oraz wyjaśnia wpływ deficytu budżetowego i długu publicznego na funkcjonowanie gospodarki;
10) charakteryzuje organizacje i instytucje prokonsumenckie, w tym rzecznika konsumenta i Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów oraz wyjaśnia zakres ich działania na podstawie materiałów źródłowych;	10) charakteryzuje organizacje i instytucje prokonsumenckie, w tym rzecznika konsumenta i Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów oraz wyjaśnia zakres ich działania na podstawie materiałów źródłowych;
11) posługując się prawami przysługującymi konsumentom, określa drogę ich egzekwowania, w tym zasady składania reklamacji oraz dostrzega możliwość skorzystania z pozasądowych metod rozwiązywania sporów konsumenckich.	11) posługując się prawami przysługującymi konsumentom, określa drogę ich egzekwowania, w tym zasady składania reklamacji.
II. Rynek finansowy: pieniądz i jego obieg, instytucje rynku finansowego, formy inwestowania, bank centralny i polityka pieniężna, bankowość komercyjna i spółdzielcza, podatki, ubezpieczenia, umowy bankowe i ubezpieczeniowe,	II. Rynek finansowy: pieniądz i jego obieg, instytucje rynku finansowego, formy inwestowania, bank centralny i polityka pieniężna, bankowość komercyjna i spółdzielcza, podatki, ubezpieczenia, umowy bankowe i ubezpieczeniowe,

ochrona klienta usług finansowych, etyka w finansach.	ochrona klienta usług finansowych, etyka w finansach.
Uczeń:	
1) omawia funkcje i formy pieniądza oraz jego obieg w gospodarce;	1) omawia funkcje i formy pieniądza oraz jego obieg w gospodarce;
2) charakteryzuje instytucje rynku finansowego w Polsce (Narodowy Bank Polski, Komisja Nadzoru Finansowego, Rzecznik Finansowy, Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie, Bankowy Fundusz Gwarancyjny, banki komercyjne i spółdzielcze, spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe, towarzystwa funduszy inwestycyjnych, Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny, zakłady ubezpieczeń, podmioty świadczące usługi płatnicze) oraz objaśnia ich znaczenie w funkcjonowaniu gospodarki narodowej, przedsiębiorstw i życiu człowieka;	2) charakteryzuje ważniejsze instytucje rynku finansowego w Polsce (Narodowy Bank Polski, Komisja Nadzoru Finansowego, Rzecznik Finansowy, Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie, Bankowy Fundusz Gwarancyjny, banki komercyjne i spółdzielcze, spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe, fundusze inwestycyjne, Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny, zakłady ubezpieczeń, podmioty świadczące usługi płatnicze) oraz objaśnia ich znaczenie w funkcjonowaniu gospodarki narodowej, przedsiębiorstw i życiu człowieka;
3) rozróżnia formy oszczędzania i inwestowania, ocenia je z punktu widzenia ryzyka i przewidywanych zysków oraz przeprowadza symulowaną inwestycję w wybraną formę;	3) rozróżnia formy oszczędzania i inwestowania, ocenia je z punktu widzenia ryzyka i przewidywanych zysków oraz przeprowadza symulowaną inwestycję w wybraną formę;
4) charakteryzuje rodzaje papierów wartościowych oraz objaśnia mechanizm inwestowania na giełdzie papierów wartościowych na przykładzie Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie;	4) charakteryzuje rodzaje papierów wartościowych oraz objaśnia mechanizm inwestowania na giełdzie papierów wartościowych na przykładzie Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie;
5) dyskutuje nad wyborem rodzaju funduszu inwestycyjnego, uwzględniając potencjalne zyski oraz ryzyko wystąpienia strat;	5) dyskutuje nad wyborem rodzaju funduszu inwestycyjnego, uwzględniając potencjalne zyski oraz ryzyko wystąpienia strat;
6) dostrzega konieczność wczesnego rozpoczęcia systematycznego oszczędzania i inwestowania środków finansowych na emeryturę;	6) dostrzega konieczność wczesnego rozpoczęcia systematycznego oszczędzania i inwestowania środków finansowych na emeryturę;
7) identyfikuje najważniejsze funkcje i zadania Narodowego Banku Polskiego, charakteryzuje instrumenty polityki pieniężnej oraz omawia rolę Rady Polityki Pieniężnej w realizacji celu inflacyjnego poprzez kształtowanie stóp procentowych;	7) identyfikuje najważniejsze funkcje i zadania Narodowego Banku Polskiego, charakteryzuje instrumenty polityki pieniężnej oraz omawia rolę Rady Polityki Pieniężnej w realizacji celu inflacyjnego poprzez kształtowanie stóp procentowych;
8) analizuje oferty usług banków komercyjnych i spółdzielczych oraz spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych w zakresie kont osobistych, kart płatniczych, lokat terminowych, kredytów i pożyczek oraz oferty pozabankowych instytucji pożyczkowych, uwzględniając realną stopę procentową, a	8) analizuje oferty usług banków komercyjnych i spółdzielczych oraz spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych w zakresie kont osobistych, kart bankowych, lokat terminowych, kredytów i pożyczek oraz oferty pozabankowych instytucji pożyczkowych, uwzględniając realną stopę procentową, a

także dostrzega zagrożenia i rozumie zasady bezpieczeństwa przy korzystaniu z bankowości elektronicznej;	także dostrzega zagrożenia i rozumie zasady bezpieczeństwa przy korzystaniu z bankowości elektronicznej;
9) identyfikuje rodzaje podatków według różnych kryteriów oraz wyjaśnia ich wpływ na gospodarkę kraju, przedsiębiorstwa i gospodarstwa domowe;	9) identyfikuje rodzaje podatków według różnych kryteriów oraz wyjaśnia ich wpływ na gospodarkę kraju, przedsiębiorstwa i gospodarstwa domowe;
10) wyjaśnia zasady składania rocznej deklaracji i obliczania podatku dochodowego od osób fizycznych;	10) wyjaśnia zasady składania rocznej deklaracji i obliczania podatku dochodowego od osób fizycznych;
11) formułuje argumenty za i przeciw stosowaniu podatku dochodowego progresywnego i liniowego;	11) formułuje argumenty za i przeciw stosowaniu podatku dochodowego progresywnego i liniowego;
12) charakteryzuje rodzaje ubezpieczeń według różnych kryteriów i porównuje oferty zakładów ubezpieczeń na przykładzie ubezpieczenia nieruchomości lub pojazdów mechanicznych, ze szczególnym uwzględnieniem relacji zakresów ochrony oraz sum ubezpieczeń do wysokości składki;	12) charakteryzuje rodzaje ubezpieczeń według różnych kryteriów i porównuje oferty zakładów ubezpieczeń na przykładzie ubezpieczenia nieruchomości lub pojazdów mechanicznych;
13) krytycznie analizuje przykładową umowę kredytu lub pożyczki;	13) krytycznie analizuje przykładową umowę kredytu lub pożyczki;
14) analizuje zapisy ogólnych warunków ubezpieczenia na przykładzie ubezpieczenia na życie lub ubezpieczenia od następstw nieszczęśliwych wypadków, identyfikując wyłączenia w treści umów ubezpieczeniowych i przedstawiając ograniczenia odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń;	14) analizuje postanowienia ogólnych warunków ubezpieczenia na przykładzie ubezpieczenia na życie lub ubezpieczenia od następstw nieszczęśliwych wypadków;
15) formułuje reklamację do instytucji rynku finansowego i pisze skargę do Rzecznika Finansowego na przykładzie wybranego produktu finansowego;	15) formułuje reklamację do instytucji rynku finansowego i pisze skargę do Rzecznika Finansowego na przykładzie wybranego produktu finansowego;
16) jest świadomy, że należy korzystać z różnorodnych i wiarygodnych źródeł informacji przed podjęciem decyzji finansowych;	16) jest świadomy, że należy korzystać z różnorodnych i wiarygodnych źródeł informacji przed podjęciem decyzji finansowych;
17) ocenia przykłady praktyk i zachowań etycznych oraz nieetycznych na rynku finansowym.	17) ocenia przykłady praktyk i zachowań etycznych oraz nieetycznych na rynku finansowym.
III. Rynek pracy: mierniki i wskaźniki, popyt i podaż na rynku pracy, kariera zawodowa, poszukiwanie pracy, rozmowa kwalifikacyjna, formy zatrudnienia, systemy płac, prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy, bhp i organizacja pracy, Państwowa Inspekcja Pracy, związki zawodowe, etyka w pracy.	III. Rynek pracy: mierniki i wskaźniki, popyt i podaż na rynku pracy, kariera zawodowa, poszukiwanie pracy, rozmowa kwalifikacyjna, formy zatrudnienia, systemy płac, prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy, bhp i organizacja pracy, związki zawodowe, etyka w pracy.
Uczeń:	

1) analizuje podstawowe mierniki i wskaźniki rynku pracy, w tym współczynnik aktywności zawodowej, wskaźnik zatrudnienia i stopę bezrobocia;	1) analizuje podstawowe mierniki i wskaźniki rynku pracy, w tym współczynnik aktywności zawodowej, wskaźnik zatrudnienia i stopę bezrobocia;
2) wyjaśnia mechanizm popytu i podaży na rynku pracy oraz identyfikuje czynniki wpływające na równowagę na rynku pracy;	2) wyjaśnia mechanizm popytu i podaży na rynku pracy oraz identyfikuje czynniki wpływające na równowagę na rynku pracy;
3) rozpoznaje motywy aktywności zawodowej człowieka oraz analizuje szanse i możliwości rozwoju własnej kariery zawodowej, dostrzegając rolę procesu uczenia się przez całe życie;	3) rozpoznaje motywy aktywności zawodowej człowieka oraz analizuje szanse i możliwości rozwoju własnej kariery zawodowej, dostrzegając rolę procesu uczenia się przez całe życie;
4) rozróżnia metody poszukiwania pracy oraz ocenia ich przydatność i efektywność z punktu widzenia własnej ścieżki rozwoju zawodowego;	4) rozróżnia metody poszukiwania pracy oraz ocenia ich przydatność i efektywność z punktu widzenia własnej ścieżki rozwoju zawodowego;
5) analizuje własne kompetencje i możliwości zdobycia doświadczenia zawodowego w formie wolontariatu, praktyk lub stażu oraz znalezienia pracy na rynku lokalnym, regionalnym, krajowym i międzynarodowym;	5) analizuje własne kompetencje i możliwości zdobycia doświadczenia zawodowego w formie wolontariatu, praktyk lub stażu oraz znalezienia pracy na rynku lokalnym, regionalnym, krajowym i międzynarodowym;
6) opracowuje dokumenty aplikacyjne dotyczące konkretnej oferty pracy;	6) opracowuje dokumenty aplikacyjne dotyczące konkretnej oferty pracy;
7) przygotowuje się do rozmowy kwalifikacyjnej i uczestniczy w niej w warunkach symulowanych, eksponując swoje zalety oraz dostrzega podstawowe błędy popełniane podczas rozmowy;	7) przygotowuje się do rozmowy kwalifikacyjnej i uczestniczy w niej w warunkach symulowanych, eksponując swoje zalety oraz dostrzega podstawowe błędy popełniane podczas rozmowy;
8) rozróżnia formy zatrudnienia i rodzaje umów o pracę, określa korzyści z wyboru konkretnej formy i umowy oraz wymienia sposoby rozwiązywania stosunku pracy;	8) rozróżnia formy zatrudnienia i rodzaje umów o pracę, określa korzyści z wyboru konkretnej formy i umowy oraz wymienia sposoby rozwiązywania stosunku pracy;
9) charakteryzuje różne systemy płac, rodzaje i formy wynagrodzeń oraz identyfikuje koszty płacy i oblicza wynagrodzenie netto;	9) charakteryzuje różne systemy płac, rodzaje i formy wynagrodzeń oraz identyfikuje koszty płacy i oblicza wynagrodzenie netto;
10) analizuje prawa i obowiązki pracownika (w tym młodocianego) i pracodawcy oraz omawia specyfikę zatrudnienia osób niepełnosprawnych;	10) analizuje prawa i obowiązki pracownika (w tym młodocianego) i pracodawcy oraz omawia specyfikę zatrudnienia osób niepełnosprawnych;
11) na podstawie analizy przepisów Kodeksu pracy wymienia rodzaje urlopów przysługujące pracownikowi;	11) na podstawie analizy przepisów ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy wymienia rodzaje urlopów przysługujące pracownikowi;
12) przedstawia zasady dobrej organizacji oraz bezpieczeństwa i higieny pracy na przykładzie konkretnego stanowiska;	12) przedstawia zasady dobrej organizacji oraz bezpieczeństwa i higieny pracy na przykładzie konkretnego stanowiska;
13) dostrzega rolę Państwowej Inspekcji Pracy oraz związków zawodowych w	13) dostrzega rolę związków zawodowych w ochronie praw pracowniczych, ocenia

ochronie praw pracowniczych, ocenia zachowania etyczne i nieetyczne zarówno pracodawcy, jak i pracowników oraz rozpoznaje przejawy mobbingu i konsekwencje zatrudniania bez umowy.	zachowania etyczne i nieetyczne zarówno pracodawcy, jak i pracowników, oraz rozpoznaje przejawy mobbingu i konsekwencje zatrudniania bez umowy.
IV. Przedsiębiorstwo: klasyfikacje przedsiębiorstw, biznesplan, otoczenie przedsiębiorstwa, formy organizacyjno-prawne, procedury rejestracji i likwidacji, źródła finansowania działalności, analiza rynku, zarządzanie przedsiębiorstwem, praca zespołowa, marketing, wynik finansowy, formy opodatkowania, księgowość, negocjacje, etyka w biznesie i społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw, funkcjonowanie przedsiębiorstwa.	IV. Przedsiębiorstwo: klasyfikacje przedsiębiorstw, biznesplan, otoczenie przedsiębiorstwa, formy organizacyjno-prawne, procedury rejestracji i likwidacji, źródła finansowania działalności, analiza rynku, zarządzanie przedsiębiorstwem, praca zespołowa, marketing, wynik finansowy, formy opodatkowania, księgowość, negocjacje, etyka w biznesie i społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw, funkcjonowanie przedsiębiorstwa.
Uczeń:	
1) klasyfikuje przedsiębiorstwa według kryteriów rodzaju prowadzonej działalności, wielkości i formy własności oraz charakteryzuje innowacyjne modele biznesu, w tym startupy;	1) klasyfikuje przedsiębiorstwa według kryteriów rodzaju prowadzonej działalności, wielkości i formy własności oraz charakteryzuje innowacyjne modele biznesu, w tym startupy;
2) uzasadnia przydatność sporządzania i przedstawia strukturę biznesplanu oraz objaśnia poszczególne jego elementy;	2) uzasadnia przydatność sporządzania i przedstawia strukturę biznesplanu oraz objaśnia poszczególne jego elementy;
3) inspirując się doświadczeniami własnymi i znanych przedsiębiorców oraz bazując na zebranych informacjach z rynku, znajduje pomysł na własną działalność gospodarczą lub przedsięwzięcie społeczne, oceniając go pod względem innowacyjności;	3) inspirując się doświadczeniami własnymi i znanych przedsiębiorców oraz bazując na zebranych informacjach z rynku, znajduje pomysł na własną działalność gospodarczą lub przedsięwzięcie społeczne, oceniając go pod względem innowacyjności;
4) sporządza w postaci biznesplanu projekt własnego przedsiębiorstwa lub innego przedsięwzięcia o charakterze społeczno-ekonomicznym oraz przedstawia go w formie pisemnej albo w postaci prezentacji;	4) sporządza w postaci biznesplanu projekt własnego przedsiębiorstwa lub innego przedsięwzięcia o charakterze społeczno-ekonomicznym oraz przedstawia go w formie pisemnej albo w postaci prezentacji;
5) analizuje mikro- i makrootoczenie przedsiębiorstwa, identyfikuje mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia projektowanego przedsięwzięcia, wybierając jego lokalizację;	5) analizuje mikro- i makrootoczenie przedsiębiorstwa, identyfikuje mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia projektowanego przedsięwzięcia, wybierając jego lokalizację;
6) charakteryzuje podstawowe formy organizacyjno-prawne przedsiębiorstw (indywidualna działalność gospodarcza, spółka cywilna, spółki prawa handlowego) i przedsiębiorczości społecznej (w tym spółdzielnia pracy, spółdzielnia socjalna, stowarzyszenie, fundacja) oraz uwzględniając odpowiedzialność prawną i	6) charakteryzuje podstawowe formy organizacyjno-prawne przedsiębiorstw (indywidualna działalność gospodarcza, spółka cywilna, spółki prawa handlowego) i przedsiębiorczości społecznej (w tym spółdzielnia pracy, spółdzielnia socjalna, stowarzyszenie, fundacja) oraz uwzględniając odpowiedzialność prawną i

majątkową właścicieli, dobiera formę do projektowanego przedsiębiorstwa lub przedsięwzięcia;	majątkową właścicieli, dobiera formę do projektowanego przedsiębiorstwa lub przedsięwzięcia;
7) przedstawia procedury związane z rejestracją indywidualnej działalności gospodarczej i jej likwidacją;	7) przedstawia procedury związane z rejestracją indywidualnej działalności gospodarczej i jej likwidacją;
8) znajduje możliwości finansowania działalności gospodarczej lub projektowanego przedsięwzięcia (w tym ze środków instytucji finansowych, urzędów pracy, funduszy unijnych i venture capital, "aniołów biznesu") oraz określa funkcje inkubatorów przedsiębiorczości w powstawaniu i rozwoju małych firm, w tym startupów;	8) znajduje możliwości finansowania działalności gospodarczej lub projektowanego przedsięwzięcia (w tym ze środków instytucji finansowych, urzędów pracy, funduszy unijnych i venture capital, "aniołów biznesu") oraz określa funkcje inkubatorów przedsiębiorczości w powstawaniu i rozwoju małych firm, w tym startupów;
9) zbiera, analizuje i prezentuje informacje o rynku, na którym działa przedsiębiorstwo;	9) zbiera, analizuje i prezentuje informacje o rynku, na którym działa przedsiębiorstwo;
10) wyjaśnia istotę procesu zarządzania różnymi zasobami przedsiębiorstwa, w tym zasady skutecznego zarządzania ludźmi oparte na koncepcji przywództwa;	10) wyjaśnia istotę procesu zarządzania różnymi zasobami przedsiębiorstwa, w tym zasady skutecznego zarządzania ludźmi oparte na koncepcji przywództwa;
11) stosuje zasady pracy zespołowej, wyjaśnia rolę oraz identyfikuje cechy dobrego lidera i wykonawcy;	11) stosuje zasady pracy zespołowej, wyjaśnia rolę oraz identyfikuje cechy dobrego lidera i wykonawcy;
12) charakteryzuje główne instrumenty marketingowe, rozumie ich rolę w funkcjonowaniu przedsiębiorstwa oraz wykorzystuje posiadaną wiedzę w tym zakresie do projektowania działań marketingowych w planowanym przedsiębiorstwie lub przedsięwzięciu;	12) charakteryzuje główne instrumenty marketingowe, rozumie ich rolę w funkcjonowaniu przedsiębiorstwa oraz wykorzystuje posiadaną wiedzę w tym zakresie do projektowania działań marketingowych w planowanym przedsiębiorstwie lub przedsięwzięciu;
13) wykazując się kreatywnością, projektuje działania promocyjne, uzasadnia ich rolę w planowanym przedsięwzięciu oraz dyskutuje nad pozytywnymi i negatywnymi przykładami wpływu reklamy na klientów;	13) wykazując się kreatywnością, projektuje działania promocyjne, uzasadnia ich rolę w planowanym przedsięwzięciu oraz dyskutuje nad pozytywnymi i negatywnymi przykładami wpływu reklamy na klientów;
14) prognozuje efekty finansowe projektowanego przedsiębiorstwa lub przedsięwzięcia na podstawie zestawienia planowanych przychodów i kosztów;	14) prognozuje efekty finansowe projektowanego przedsiębiorstwa lub przedsięwzięcia na podstawie zestawienia planowanych przychodów i kosztów;
15) ocenia wady i zalety poszczególnych form opodatkowania indywidualnej działalności gospodarczej w zakresie podatku dochodowego oraz wymienia inne podatki, którymi może być objęty przedsiębiorca;	15) ocenia wady i zalety poszczególnych form opodatkowania indywidualnej działalności gospodarczej w zakresie podatku dochodowego oraz wymienia inne podatki, którymi może być objęty przedsiębiorca;
16) omawia funkcje dowodów księgowych i podstawowe zasady księgowości oraz wypełnia dowody księgowe i książkę	16) omawia funkcje dowodów księgowych i podstawowe zasady księgowości oraz wypełnia dowody księgowe i książkę

przychodów i rozchodów na potrzeby rozliczenia podatku dochodowego;	przychodów i rozchodów na potrzeby rozliczenia podatku dochodowego;
17) wyjaśnia zasady skutecznych negocjacji, uwzględniając strategię "wygrana-wygrana", przedstawia przykłady technik manipulacyjnych stosowanych podczas negocjacji oraz podaje negatywne skutki ich stosowania;	17) wyjaśnia zasady skutecznych negocjacji, uwzględniając strategię "wygrana-wygrana", przedstawia przykłady technik manipulacyjnych stosowanych podczas negocjacji oraz podaje negatywne skutki ich stosowania;
18) rozróżnia zachowania etyczne i nieetyczne w biznesie, w tym przejawy korupcji w życiu gospodarczym oraz rozumie istotę i cele społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw;	18) rozróżnia zachowania etyczne i nieetyczne w biznesie, w tym przejawy korupcji w życiu gospodarczym oraz rozumie istotę i cele społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw;
19) na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego określa rozmiary "szarej strefy" w Polsce oraz przyczyny i negatywne skutki jej rozwoju;	19) na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego określa rozmiary "szarej strefy" w Polsce oraz przyczyny i negatywne skutki jej rozwoju;
20) analizuje przebieg kariery zawodowej osoby, która w zgodzie z zasadami etycznymi odniosła sukces jako przedsiębiorca;	20) analizuje przebieg kariery zawodowej osoby, która w zgodzie z zasadami etycznymi odniosła sukces jako przedsiębiorca;
21) dostrzega możliwości rozwoju przedsiębiorstwa i osiągnięcia sukcesu rynkowego przy pełnym poszanowaniu zasad etycznych w biznesie;	21) dostrzega możliwości rozwoju przedsiębiorstwa i osiągnięcia sukcesu rynkowego przy pełnym poszanowaniu zasad etycznych w biznesie;
22) wyszukuje i analizuje informacje o sukcesach polskich przedsiębiorstw, w tym ze swojego regionu, na rynku krajowym i międzynarodowym, osiągniętych zgodnie z prawem i etyką biznesu;	22) wyszukuje i analizuje informacje o sukcesach polskich przedsiębiorstw, w tym ze swojego regionu, na rynku krajowym i międzynarodowym, osiągniętych zgodnie z prawem i etyką biznesu;
23) obserwuje proces funkcjonowania lokalnego przedsiębiorstwa w trakcie ćwiczeń terenowych lub dyskutuje na tematy związane z prowadzeniem biznesu podczas spotkania z przedsiębiorcą na podstawie informacji o podejmowanych przez niego działaniach innowacyjnych i w zakresie społecznej odpowiedzialności biznesu.	23) obserwuje proces funkcjonowania lokalnego przedsiębiorstwa w trakcie ćwiczeń terenowych lub dyskutuje na tematy związane z prowadzeniem biznesu podczas spotkania z przedsiębiorcą na podstawie informacji o podejmowanych przez niego działaniach innowacyjnych i w zakresie społecznej odpowiedzialności biznesu.

Tabela 3. Porównanie w zakresie podstaw przedsiębiorczości „starej podstawy programowej” (tj. podstawy programowej obowiązującej w roku szkolnym 2019/2020 w klasach przeznaczonych dla absolwentów gimnazjów w technikach i liceach ogólnokształcących) z podstawą programową obowiązującą w roku szkolnym 2019/2020 w klasach przeznaczonych dla absolwentów gimnazjów w szkołach branżowych I stopnia

Uwaga: **czcionka zielona** oznacza, że zapisy obu podstaw programowych są identyczne, **a czcionka czerwona**, że się różnią (są to bardzo mało istotne różnice).

Technika i licea ogólnokształcące – klasy przeznaczone dla absolwentów gimnazjów	Szkoły branżowe I stopnia– klasy przeznaczone dla absolwentów gimnazjów
Podstawa prawna: Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół	Podstawa prawna: Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej
Cele kształcenia – wymagania ogólne	
I. Komunikacja i podejmowanie decyzji. Uczeń wykorzystuje formy komunikacji werbalnej i niewerbalnej; podejmuje decyzje i ocenia ich skutki, zarówno pozytywne, jak i negatywne.	I. Komunikacja i podejmowanie decyzji. Uczeń wykorzystuje formy komunikacji werbalnej i niewerbalnej; podejmuje decyzje i ocenia ich skutki, zarówno pozytywne, jak i negatywne.
II. Gospodarka i przedsiębiorstwo. Uczeń wyjaśnia zasady funkcjonowania przedsiębiorstwa i sporządza prosty biznesplan; charakteryzuje mechanizmy funkcjonowania gospodarki i instytucji rynkowych oraz rolę państwa w gospodarce; analizuje aktualne zmiany i tendencje w gospodarce świata i Polski; rozróżnia i porównuje formy inwestowania i wynikające z nich ryzyko.	II. Gospodarka i przedsiębiorstwo. Uczeń wyjaśnia zasady funkcjonowania przedsiębiorstwa i sporządza prosty biznesplan; charakteryzuje mechanizmy funkcjonowania gospodarki i instytucji rynkowych oraz rolę państwa w gospodarce; analizuje aktualne zmiany i tendencje w gospodarce świata i Polski; rozróżnia i porównuje formy inwestowania i wynikające z nich ryzyko.
III. Planowanie i kariera zawodowa. Uczeń opisuje mocne strony swojej osobowości; analizuje dostępność rynku pracy w odniesieniu do własnych kompetencji i planów zawodowych.	III. Planowanie i kariera zawodowa. Uczeń opisuje mocne strony swojej osobowości; analizuje dostępność rynku pracy w odniesieniu do własnych kompetencji i planów zawodowych.
IV. Zasady etyczne.	IV. Zasady etyczne.

Uczeń wyjaśnia zasady etyczne w biznesie i w relacjach pracownik-pracodawca, potrafi ocenić zachowania pod względem etycznym.	Uczeń wyjaśnia zasady etyczne w biznesie i w relacjach pracownik-pracodawca, potrafi ocenić zachowania pod względem etycznym.
Treści nauczania – wymagania szczegółowe	
1. Człowiek przedsiębiorczy. Uczeń:	
1) przedstawia cechy, jakimi charakteryzuje się osoba przedsiębiorcza;	1) przedstawia cechy, jakimi charakteryzuje się osoba przedsiębiorcza;
2) rozpoznaje zachowania asertywne, uległe i agresywne; odnosi je do cech osoby przedsiębiorczej;	2) rozpoznaje zachowania asertywne, uległe i agresywne; odnosi je do cech osoby przedsiębiorczej;
3) rozpoznaje mocne i słabe strony własnej osobowości; odnosi je do cech osoby przedsiębiorczej;	3) rozpoznaje mocne i słabe strony własnej osobowości; odnosi je do cech osoby przedsiębiorczej;
4) charakteryzuje swoje role społeczne i typowe dla nich zachowania;	4) charakteryzuje swoje role społeczne i typowe dla nich zachowania;
5) zna korzyści wynikające z planowania własnych działań i inwestowania w siebie;	5) zna korzyści wynikające z planowania własnych działań i inwestowania w siebie;
6) analizuje przebieg kariery zawodowej osoby, która zgodnie z zasadami etyki odniosła sukces w życiu zawodowym;	6) analizuje przebieg kariery zawodowej osoby, która zgodnie z zasadami etyki odniosła sukces w życiu zawodowym;
7) podejmuje racjonalne decyzje, opierając się na posiadanych informacjach, i ocenia skutki własnych działań;	7) podejmuje racjonalne decyzje, opierając się na posiadanych informacjach, i ocenia skutki własnych działań;
8) stosuje różne formy komunikacji werbalnej i niewerbalnej w celu autoprezentacji oraz prezentacji własnego stanowiska;	8) stosuje różne formy komunikacji werbalnej i niewerbalnej w celu autoprezentacji oraz prezentacji własnego stanowiska;
9) przedstawia drogę, jaką dochodzi się własnych praw w roli członka zespołu, pracownika, konsumenta;	9) przedstawia drogę, jaką dochodzi się własnych praw w roli członka zespołu, pracownika, konsumenta;
10) zna prawa konsumenta oraz wymienia instytucje stojące na ich straży; przedstawia zasady składania reklamacji w przypadku niezgodności towaru z umową;	10) zna prawa konsumenta oraz wymienia instytucje stojące na ich straży; przedstawia zasady składania reklamacji w przypadku niezgodności towaru z umową;
11) odczytuje informacje zawarte w reklamach, odróżniając je od elementów perswazyjnych; wskazuje pozytywne i negatywne przykłady wpływu reklamy na konsumentów.	11) odczytuje informacje zawarte w reklamach, odróżniając je od elementów perswazyjnych; wskazuje pozytywne i negatywne przykłady wpływu reklamy na konsumentów.
2. Rynek – cechy i funkcje. Uczeń:	
1) charakteryzuje społeczne i ekonomiczne cele gospodarowania, odwołując się do przykładów z różnych dziedzin;	1) charakteryzuje społeczne i ekonomiczne cele gospodarowania, odwołując się do przykładów z różnych dziedzin;
2) rozróżnia czynniki wytwórcze (praca, przedsiębiorczość, kapitał, ziemia i informacja) i wyjaśnia ich znaczenie w różnych dziedzinach gospodarki;	2) rozróżnia czynniki wytwórcze (praca, przedsiębiorczość, kapitał, ziemia i informacja) i wyjaśnia ich znaczenie w różnych dziedzinach gospodarki;
3) wymienia podstawowe cechy, funkcje i rodzaje rynków;	3) wymienia podstawowe cechy, funkcje i rodzaje rynków;

4) wyjaśnia okrężny obieg pieniądza w gospodarce rynkowej;	4) wyjaśnia okrężny obieg pieniądza w gospodarce rynkowej;
5) omawia transformację gospodarki Polski po 1989 r.;	5) omawia transformację gospodarki Polski po 1989 r.;
6) charakteryzuje czynniki wpływające na popyt i podaż;	6) charakteryzuje czynniki wpływające na popyt i podaż;
7) wyznacza punkt równowagi rynkowej na prostych przykładach.	7) wyznacza punkt równowagi rynkowej na prostych przykładach.
3. Instytucje rynkowe. Uczeń:	
1) rozróżnia formy i funkcje pieniądza;	1) rozróżnia formy i funkcje pieniądza;
2) wyjaśnia rolę, jaką w gospodarce pełnią instytucje rynkowe: bank centralny, banki komercyjne, giełda papierów wartościowych, fundusze inwestycyjne, firmy ubezpieczeniowe, fundusze emerytalne;	2) wyjaśnia rolę, jaką w gospodarce pełnią instytucje rynkowe: bank centralny, banki komercyjne, giełda papierów wartościowych, fundusze inwestycyjne, firmy ubezpieczeniowe, fundusze emerytalne;
3) oblicza procent od kredytu i lokaty bankowej, ocenia możliwość spłaty zaciągniętego kredytu przy określonym dochodzie;	3) oblicza procent od kredytu i lokaty bankowej, ocenia możliwość spłaty zaciągniętego kredytu przy określonym dochodzie;
4) wyjaśnia mechanizm funkcjonowania giełdy papierów wartościowych na przykładzie Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie;	4) wyjaśnia mechanizm funkcjonowania giełdy papierów wartościowych na przykładzie Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie;
5) wskazuje różnicę między różnymi rodzajami papierów wartościowych;	5) wskazuje różnicę między różnymi rodzajami papierów wartościowych;
6) wymienia podstawowe wskaźniki giełdowe i wyjaśnia ich wagę w podejmowaniu decyzji dotyczących inwestowania na giełdzie;	6) wymienia podstawowe wskaźniki giełdowe i wyjaśnia ich wagę w podejmowaniu decyzji dotyczących inwestowania na giełdzie;
7) rozróżnia formy inwestowania kapitału i dostrzega zróżnicowanie stopnia ryzyka w zależności od rodzaju inwestycji oraz okresu inwestowania;	7) rozróżnia formy inwestowania kapitału i dostrzega zróżnicowanie stopnia ryzyka w zależności od rodzaju inwestycji oraz okresu inwestowania;
8) oblicza przewidywany zysk z przykładowej inwestycji kapitałowej w krótkim i długim okresie;	8) oblicza przewidywany zysk z przykładowej inwestycji kapitałowej w krótkim i długim okresie;
9) charakteryzuje system emerytalny w Polsce i wskazuje związek pomiędzy swoją przyszłą aktywnością zawodową, a wysokością emerytury;	9) charakteryzuje system emerytalny w Polsce i wskazuje związek pomiędzy swoją przyszłą aktywnością zawodową a wysokością emerytury;
10) analizuje oferty banków, funduszy inwestycyjnych, firm ubezpieczeniowych i funduszy emerytalnych.	10) analizuje oferty banków, funduszy inwestycyjnych, firm ubezpieczeniowych i funduszy emerytalnych.
4. Państwo, gospodarka. Uczeń:	
1) wymienia i charakteryzuje ekonomiczne funkcje państwa;	1) wymienia i charakteryzuje ekonomiczne funkcje państwa;
2) opisuje podstawowe mierniki wzrostu gospodarczego;	2) opisuje podstawowe mierniki wzrostu gospodarczego;

3) przedstawia przyczyny i narzędzia oddziaływania państwa na gospodarkę;	3) przedstawia przyczyny i narzędzia oddziaływania państwa na gospodarkę;
4) wymienia źródła dochodów i rodzaje wydatków państwa;	4) wymienia źródła dochodów i rodzaje wydatków państwa;
5) wyjaśnia wpływ deficytu budżetowego i długu publicznego na gospodarkę;	5) wyjaśnia wpływ deficytu budżetowego i długu publicznego na gospodarkę;
6) charakteryzuje narzędzia polityki pieniężnej;	6) charakteryzuje narzędzia polityki pieniężnej;
7) identyfikuje rodzaje inflacji w zależności od przyczyn jej powstania oraz stopy inflacji;	7) identyfikuje rodzaje inflacji w zależności od przyczyn jej powstania oraz stopy inflacji;
8) wyjaśnia wpływ kursu waluty na gospodarkę i handel zagraniczny;	8) wyjaśnia wpływ kursu waluty na gospodarkę i handel zagraniczny;
9) charakteryzuje zjawiska recesji i dobrej koniunktury w gospodarce;	9) charakteryzuje zjawiska recesji i dobrej koniunktury w gospodarce;
10) wyszukuje informacje o aktualnych tendencjach i zmianach w gospodarce świata i Polski;	10) wyszukuje informacje o aktualnych tendencjach i zmianach w gospodarce świata i Polski;
11) wskazuje największe centra finansowe i gospodarcze na świecie;	11) wskazuje największe centra finansowe i gospodarcze na świecie;
12) ocenia wpływ globalizacji na gospodarkę świata i Polski oraz podaje przykłady oddziaływania globalizacji na poziom życia i model konsumpcji.	12) ocenia wpływ globalizacji na gospodarkę świata i Polski oraz podaje przykłady oddziaływania globalizacji na poziom życia i model konsumpcji.
5. Przedsiębiorstwo. Uczeń:	
1) charakteryzuje otoczenie, w którym działa przedsiębiorstwo;	1) charakteryzuje otoczenie, w którym działa przedsiębiorstwo;
2) omawia cele działania przedsiębiorstwa oraz sposoby ich realizacji;	2) omawia cele działania przedsiębiorstwa oraz sposoby ich realizacji;
3) sporządza projekt własnego przedsiębiorstwa oparty na biznesplanie;	3) sporządza projekt własnego przedsiębiorstwa oparty na biznesplanie;
4) rozróżnia podstawowe formy prawno-organizacyjne przedsiębiorstwa;	4) rozróżnia podstawowe formy prawno-organizacyjne przedsiębiorstwa;
5) opisuje procedury i wymagania związane z zakładaniem przedsiębiorstwa;	5) opisuje procedury i wymagania związane z zakładaniem przedsiębiorstwa;
6) omawia zasady pracy zespołowej i wyjaśnia, na czym polegają role lidera i wykonawcy; omawia cechy dobrego kierownika zespołu;	6) omawia zasady pracy zespołowej i wyjaśnia, na czym polegają role lidera i wykonawcy; omawia cechy dobrego kierownika zespołu;
7) identyfikuje i analizuje konflikty w zespole i proponuje metody ich rozwiązania, szczególnie w drodze negocjacji;	7) identyfikuje i analizuje konflikty w zespole i proponuje metody ich rozwiązania, szczególnie w drodze negocjacji;
8) omawia etapy realizacji projektu oraz planuje działania zmierzające do jego realizacji;	8) omawia etapy realizacji projektu oraz planuje działania zmierzające do jego realizacji;
9) charakteryzuje zachowania etyczne i nieetyczne w biznesie krajowym i międzynarodowym;	9) charakteryzuje zachowania etyczne i nieetyczne w biznesie krajowym i międzynarodowym;

10) charakteryzuje czynniki wpływające na sukces i niepowodzenie przedsiębiorstwa.	10) charakteryzuje czynniki wpływające na sukces i niepowodzenie przedsiębiorstwa.
6. Rynek pracy. Uczeń:	
1) omawia mierniki i skutki bezrobocia dla gospodarki oraz sposoby walki z bezrobociem;	1) omawia mierniki i skutki bezrobocia dla gospodarki oraz sposoby walki z bezrobociem;
2) wyjaśnia motywy aktywności zawodowej człowieka;	2) wyjaśnia motywy aktywności zawodowej człowieka;
3) analizuje własne możliwości znalezienia pracy na rynku lokalnym, regionalnym, krajowym i europejskim;	3) analizuje własne możliwości znalezienia pracy na rynku lokalnym, regionalnym, krajowym i europejskim;
4) wyszukuje oferty pracy, uwzględniając własne możliwości i predyspozycje;	4) wyszukuje oferty pracy, uwzględniając własne możliwości i predyspozycje;
5) rozróżnia sposoby zatrudnienia pracownika i interpretuje podstawowe przepisy Kodeksu pracy, w tym obowiązki i uprawnienia pracownika i pracodawcy;	5) rozróżnia sposoby zatrudnienia pracownika i interpretuje podstawowe przepisy ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (Dz.U. z 2016 r. poz. 1666, z późn. zm.), w tym obowiązki i uprawnienia pracownika i pracodawcy;
6) sporządza dokumenty aplikacyjne dotyczące konkretnej oferty pracy;	6) sporządza dokumenty aplikacyjne dotyczące konkretnej oferty pracy;
7) przygotowuje się do rozmowy kwalifikacyjnej i uczestniczy w niej w warunkach symulowanych;	7) przygotowuje się do rozmowy kwalifikacyjnej i uczestniczy w niej w warunkach symulowanych;
8) charakteryzuje różne formy wynagrodzeń i oblicza swoje wynagrodzenie brutto i netto; wypełnia deklarację podatkową PTT, opierając się na przykładowych danych;	8) charakteryzuje różne formy wynagrodzeń i oblicza swoje wynagrodzenie brutto i netto; wypełnia deklarację podatkową PIT, opierając się na przykładowych danych;
9) rozróżnia zachowania etyczne i nieetyczne w roli pracodawcy i pracownika; wyjaśnia zjawisko mobbingu w miejscu pracy oraz przedstawia sposoby przeciwdziałania.	9) rozróżnia zachowania etyczne i nieetyczne w roli pracodawcy i pracownika; wyjaśnia zjawisko mobbingu w miejscu pracy oraz przedstawia sposoby przeciwdziałania.